

Work-shopuri proiect

Contribuții filosofice românești la reconfigurarea conceptual-categorială din epistemologie

În cadrul primului workshop, intitulat *Contribuții filosofice românești la teoria cunoașterii și epistemologie*, au fost prezentate și dezbătute în special rezultatele științifice ale primei etape a proiectului: metodologia *Compendiului*, Introducerea precum și cele două capitole aferente primului an al proiectului (Contribuții de teoria cunoașterii și epistemologie la kantieni și neokantieni români și Contribuții de teoria cunoașterii și epistemologie la logicieni români).

A fost prezentată metodologia generală a cercetării proiectului, realizată de directorul de proiect în colaborare cu membrii ai echipei de cercetare, în care au fost cuprinse inclusiv principiile și criteriile analitice privind structura și forma conținuturilor teoretice ale articolelor componente ale *Compendiului* precum și elemente fundamentale atât ale metodologiei generale a cercetării ca atare cât și ale fișei analitice la îndemâna membrilor echipei și experților invitați să contribuie la elaborarea acestui volum.

În ceea ce privește metodologia lucrării, a *Compendiului*, pornind de la statutul complex, eterogen al disciplinei Epistemologiei (Teoriei cunoașterii, etc.) în general și de la specificul reprezentării acesteia la noi, pe de o parte, și de la faptul că, așa cum s-a discutat și în cadrul seminariilor anterioare, nu există nicio lucrare de tipul unei istorii românești a acestei discipline, se impune ca elementele ce țin de *contextul* apariției primelor elemente de teorie a cunoașterii și epistemologie românească să fie cuprinse, cronologic și sistematic, în *Compendiu*. S-a reconfirmat ca, cel puțin din aceste motive, precum și dată fiind natura demersului proiectului și timpul limitat alocat (24 luni), prezenta lucrare să constituie o primă parte, cu posibilitatea elaborării unei a doua părți a acestei lucrări cu o ocazie similară (în această primă parte își vor găsi locul majoritatea autorilor relevanți, cu contribuții în acest domeniu, dar cu opera încheiată).

S-a reconfirmat selecția echilibrată și reprezentativă a autorilor cuprinși în *Compendiu*, discutată în seminariile anterioare. S-a insistat asupra corectitudinii prezenței, în lucrare, a discuției

privind contextul apariției acestei discipline în filosofia românească, mai ales în vederea unei analize cât mai pertinente a specificului acestui domeniu la noi, întreprinsă de oricine este preocupat de așa ceva.

A fost subliniată oportunitatea oferită de conceperea metodologiei în așa fel încât articolele elaborate să se poată referi nu numai la perspectiva clasică, standard asupra teoriei cunoașterii (unde conceptele fundamentale sunt reprezentate în strânsă legătură cu „sursele cunoașterii”, „întemeierea cunoașteri”, „tipurile de adevăr” etc.): metodologia permite tratarea *problematică* a acestor concepte și teme ale teoriei cunoașterii și epistemologiei clasice precum și concepte/probleme/tipuri non-standard de abordări, derivate și derivabile ale acestui domeniu (au fost incluși în compendiu autori care vin, de exemplu, dinspre filosofia sistematică cum este L. Blaga sau M. Florian sau dinspre zone teoretice conexe: matematică – O. Onicescu, G. Moisil etc., filosofia istoriei – A.D. Xenopol, lingvistică – Eugen Coșeriu, etc.)

Introducerea la lucrarea colectivă a cuprins cele de mai sus precum și elementele anunțate: descrierea și analiza contextului apariției elementelor de teorie a cunoașterii și epistemologie în lucrări ale unor autori români, cu accentul pe unele traduceri ale unor manuale sau opere ori fragmente de lucrări ale unor autori clasici sau moderni într-o limbă română timpurie, cu un limbaj filosofic în formare.

În ceea ce privește primul capitol al *Compendiului*, acesta a avut în vedere investigarea și relevarea particularităților receptării filosofiei kantiene în gândirea filosofică românească. Printre concluziile în urma prezentării rezultatelor s-a evidențiat contribuția lui Titu Maiorescu și a „maiorescienilor”, a unor autori/traducători precum Nicolae Bagdasar, etc. la reprezentarea unora dintre ideile kantiene în cercetările românești ale al celor perioade. A fost reconfirmat rolul de pionierat al unor autori cu accent pe contribuția lui Maiorescu atât în evoluția jargonului filosofic românesc și de teorie a cunoașterii cât și în introducerea ideilor modernității la noi, și, odată cu acestea, a kantianismului. Aceasta idee este cu atât mai de luat în seamă cu cât însăși calitatea traducerii *Criticii rațiunii pure* a lui Kant de către N. Bagdasar a făcut posibilă o receptare adecvată a epistemologiei kantiene astăzi. O altă trăsătură luată în considerare și care a reieșit în urma cercetărilor a fost aceea că proiectele unor teorii ale cunoașterii la autori care se

revendică din Kant ajung să fie incompatibile cu filosofia autorului german (de exemplu, secțiunea consacrată lui Maiorescu și maiorescienilor – printre care Ion Petrovici și C. Rădulescu-Motru – explorează direcția raționalistă de la începuturile gândirii filosofice românești moderne, care, pentru a putea răspunde la întrebări referitoare la sursele și limitele cunoașterii, a trebuit mai întâi să reconsidere în mod creativ epistemologia kantiană).

Ultima intervenție a workshop-ului a avut în vedere prezentarea rezultatelor în ceea ce privește cercetarea elementelor de epistemologie și de teorie a cunoașterii din operele unor logicieni precum Dan Bădărău, Ion Didilescu, Gheorghe Enescu, Anton Dumitriu ș.a. Redăm aici doar două comentarii dintre cele prezentate și discutate: în scrierile sale de logică, urmând tradiția începută cu Nae Ionescu, Bădărău respinge exagerările formalist-logiciste din sânul logicii matematice, considerând că *logistica* nu este altceva decât un formalism gol, care pierde legătura cu „conținuturile gândirii”. Ținând cont de tradiția intuiționistă la care s-a raliat prin critica logisticii, interesant a fost de surprins respingerea intuiționismului lui Bergson. Ca metafizician, Bădărău s-a vădit a fi un realist, cu lecturi serioase dinspre zona pozitivismului și naturalismului. În ceea ce-l privește pe Anton Dumitriu, deși vasta sa operă este cunoscută în general (filosofică, metafilosofică, logică și de istorie a filosofiei și a logicii), nu este la fel știut faptul că el a fost de formație matematician, că lucrarea sa *Bazele filosofice ale științei* (1938) conține elemente de veritabilă epistemologie, la fel în *Mecanismul logic al matematicilor* (1968). Aceste „noutăți”, dar și alte elemente mult mai puțin știute, relevante însă (precum contribuțiile lui P.P. Ionescu la teoria cunoașterii) au fost pe larg discutate și exemplificate în cadrul acestui workshop.

În cadrul celui de-al **doilea workshop**, cu tema generală *Reevaluări actuale ale unor contribuții filosofice românești la teoria cunoașterii și epistemologie*, au fost abordate sub titlul **Elemente inedite de teorie a cunoașterii și epistemologie la unii autori români: Rădulescu-Motru, Bagdasar, Blaga**, prin prezentări și discuții, rezultatele științifice ale celei de-a doua etape a proiectului.

A doua parte (sistematică) a proiectului a presupus o reevaluare, în actualitate, a unor contribuții filosofice românești la teoria cunoașterii și epistemologie. În acest sens au fost discutate aspectele de noutate și interes relevate în cele trei studii științifice dedicate părții a doua a proiectului (dintre acestea două au fost publicate, iar unul în curs de publicare).

În ceea ce privește conținutul științific al acestor rezultate, a fost apreciată tratarea de către Mona Mamulea a soluției lui Rădulescu-Motru la cea de-a doua problemă a „explicării conștiinței”, și anume la problema *epifenomenalismului* – i.e., „cum poate fi evitat epifenomenalismul”. În al doilea rând, a fost luată în considerare și apreciată în mod deosebit procedura inedită de interpretare a *Teoriei cunoștinței* a lui Bagdasar și concluziile acestei analize, procedură care a reușit să scoată la iveală „presupozițiile epistemologice tacite ale lui Nicoale Bagdasar”. Această amplă analiză a fost realizată de directorul de proiect CSII M.A. Drăghici. În fine, ultima dezbateră a avut în vedere reconstrucția realizată de M.G. Panait despre epistemologia lui Lucian Blaga, o reconstrucție care scoate la iveală locul și rolul acesteia în mecanismul complex filosofiei lui Blaga. Au fost subliniate aici unele elemente inedite care au prefigurat curentul istorist din epistemologia contemporană inaugurat de Thomas Kuhn, deși discuțiile au depășit cu mult aria circumscrisă problemei (acest text a fost deja elaborat, fiind în curs de publicare).